

**(prir.) Najbar-Agičić, Magdalena (2020).
Sveučilišni komitet KPH/SKH u Zagrebu
1945. – 1955.: izbor dokumenata. Zagreb:
Srednja Europa i Državni arhiv
u Zagrebu, 305 str.**

Znanstveno, a osobito historiografsko proučavanje povijesti školstva tek je u posljednjih nekoliko godina postalo većim istraživačkim interesom hrvatskih povjesničara. Iako je ono važno zbog konstruiranja i kontekstualiziranja hrvatske društvene te intelektualne zbilje, ta je disciplina ipak ostala na rubovima hrvatske povijesne znanosti. To je navlastit problem povjesničarskoga istraživanja sustava znanosti i visokoga obrazovanja u Hrvata jer ga je kvantitativno, ali i kvalitativno malo zbog pretežno prigodničarskih izdanja takvih tekstova. Ipak, to više nije tako jer sve više povjesničara u novim radovima nastoji obuhvatiti intelektualnu povijest određenoga povijesnoga razdoblja.

Posvjedočenje tomu je nova urednička knjiga izv. prof. dr. sc. Magdalene Najbar-Agičić objelodanjena u studenom 2020. godine. Inače, u žarištu su njezina istraživačkoga zanimanja povijest historiografije, intelektualna povijest, povijest novinarstva te javna uporaba povijesti pa je ova knjiga prinos toga interdisciplinarnoga istraživačkoga pristupa i stečenih spoznaja. Riječ je, dakle, o uredničkoj knjizi koja donosi do sada široj javnosti nepoznate dokumente Sveučilišnoga komiteta Komunističke partije Jugoslavije (SVEKOM), tj. Saveza komunista Hrvatske u Zagrebu od 1945. do 1955. godine. Iako se na prvi pogled čini da bi takav naslov i sama spoznaja da je riječ o izabranim arhivskim dokumentima prosječnoga čitatelja i povjesničara udaljilo od posezanja za knjigom, na svu sreću to nikako nije tako. Knjiga je uistinu vrelo novih, sadržajno važnih spoznaja iz polja hrvatske povijesne znanosti i istraživanja povijesti sustava znanosti i visokoga obrazovanja. Tu ćemo činjenicu nastojati predočiti ovim prikazom. Na poleđini korica istaknuta je recenzija prof. dr. sc. Aleksandra Jakira sa Sveučilišta u Splitu, koja zavjetuje kako objavljeni dokumenti „čitatelju daju jasnu sliku kako su komunisti i njihove omladinske organizacije gledali na situaciju na sveučilištu i kako je izgledala njihova politika na sveučilištu na kojemu je od samih početaka partijska organizacija nastojala uspostaviti punu kontrolu nad svim aspektima sveučilišnoga života“. Osim njega, knjigu su recenzirali dr. sc. Ivana Dobrivojević s Instituta za savremenu istoriju u Beogradu te dr. sc. Tatjana Šarić iz Hrvatskoga državnoga arhiva. Uredništvo knjige

potpisuje prof. dr. sc. Damir Agičić, a objavljivanje knjige novčano je potpomoglo Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske.

Knjiga sadrži, uz *Popis kratica*, *Uvod* te *Kazalo imena*, ukupno devetnaest glavnih poglavlja, tj. isti toliki broj objavljenih dokumenata iz arhivskoga nasljeđa SVEKOM-a. Već sam pogled na *Popis kratica* svjedoči o razvedenosti utjecaja SVEKOM-a na druge ustanove u zemlji, ali i na utjecaj istih na SVEKOM. To su, primjerice, Gradski komitet Komunističke partije Hrvatske u Zagrebu, Komunistička partija Jugoslavije i Hrvatske, Narodna omladina, Savez studenata Jugoslavije, Ured državne bezbednosti, Zemaljsko antifašističko vijeće narodnoga oslobođenja Hrvatske i mnoge druge.

Kako je prethodno rečeno, knjiga ima, prije reprodukcije dokumenata, kritički uvod priređivačice (str. 7-17). Na početku je prof. Najbar-Agičić ukazala na oskudnu proučenost povijesti znanosti i visokoga obrazovanja u Hrvatskoj usprkos činjenici da postoji obilje arhivskih izvora o tom sadržaju. Samim time ističe svenazočnost arhivskih dokumenata o Sveučilištu u Zagrebu poslije Drugoga svjetskoga rata diljem arhivskih fondova Hrvatskoga državnoga arhiva i Državnoga arhiva u Zagrebu, čime je namjeravala istaknuti važnost proučavanja povijesti Sveučilišta u Zagrebu. Za nju je takav proučavateljski angažman važan „kako bi se bacilo više svjetla općenito na društveni razvoj, ideološka kretanja i intelektualnu povijest tog doba.“ Zbog toga je u tekstu dala predvidjeti kako će nastaviti baviti se tom problematikom. Budući da je dulje vrijeme proučavala i pisala znanstvene radove koristeći te fondove, uočila je i objasnila pogreške koje su nastajale prilikom, očito lošega, uređenja toga arhivskoga gradiva u prošlom stoljeću. Potom, potanko je obrazložila sve uredničke istupe koje je morala učiniti nad dokumentima koje je donijela u knjizi, a koje služe isključivo boljoj razumljivosti dokumenata bez promjena temeljnih misli i ideja koje donose. Dakle, najviše je riječ o ispravljanju očiglednih zatipaka, pokazivanju „prekriženih“ dijelova tekstova, promjene slova „dj“ u „đ“ i slično tomu. Poslije tehničke obradbe i napomena, profesorica je zakoračila u tumačenje srži povijesne značajnosti dokumenata SVEKOM-a. Naime, objasnila je zašto Komunistička partija već u jesen 1945. godine pokušava prodrijeti u zagrebačku sveučilišnu zajednicu. Prije svega, naglašava podatak što na sveučilištu uopće nije bilo komunista, a velik broj studenata bio je pridružen u domobranskim i ustaškim vojnim postrojbama, što ona tumači utjecajem ustaške promidžbe nad sveučilišnom mladeži. O tom, ipak, treba provesti detaljnije istraživanje. Nadalje, pri opisivanju početaka SVEKOM-a naglasila je kako ta organizacija nastaje od studenata medicine koji su na studij došli neposredno iz rata. Uočila je kako broj partijaca

na sveučilištu tijekom 40-ih i 50-ih godina XX. stoljeća raste, ali prilično sporo. Kartoteke članstva nisu bile sustavno vođene, a ono što je naročito zanimljivo jest činjenica da je najviše komunista na Sveučilištu u Zagrebu dohodio iz redova mladih asistenata – a ne kako bi se možda mislilo – sveučilišnih profesora. Doduše, postojala je, kako je profesorica napisala, „ćelija sveučilišnih nastavnika“, ali ona je naočigled bila malobrojna. Vrijedna je interpretacija koja kazuje kako su komunisti ipak uspjeli proširiti utjecaj na sveučilištu, a to je „posebno preko nadzora masovnih organizacija te kulturnih i profesionalnih udruženja“. Tim je zaključkom, zapravo, prof. Najbar-Agičić unijela novo svjetlo u odgovorima na složena pitanja u problematici istraživanja razvoja intelektualne i društvene povijesti u Hrvata sredinom XX. stoljeća. Takav zaključak također objašnjava širenje ideologizacije, tj. nametnutoga širenja komunističke ideologije sveučilištem. Za nju je Sveučilište u Zagrebu „jedini pravi centar znanosti i visokoga obrazovanja u Hrvatskoj“ i zbog toga je nepobitno bio važan komunistima u širenju ideologije, utjecaja i vlasti. Najbolji dokaz kontinuiteta Sveučilišta jest formalno održavanje nastave tijekom cijeloga Drugoga svjetskoga rata. Međutim, komunističke su vlasti nastojale moriti sve stečevine koje su pritom zatekli. Tako su se, naglašava profesorica, poništavale diplome iz razdoblja Nezavisne Države Hrvatske kao i sve zakonske odredbe te pravilnici koji su bili doneseni početkom 40-ih godina XX. stoljeća. Vršio se jak ideološki pritisak kako na studente, tako i na profesore, a cijeli je postupak bio institucionaliziran i osmišljen neposredno iz vrha Komunističke partije. Štoviše, planovi za „osvajanje“ sveučilišta bili su krojeni unutar ZAVNOH-a i prije svršetka rata. Autonomija Sveučilišta u Zagrebu u takvom totalitarnom sustavu bila je gušena prisilnim utjecajima države i Partije na rad i upravljanje sveučilištem. Usprkos tomu, komunističke su vlasti u Hrvatskoj prilično cinično nastojale pripisati ukidanje autonomije ustaškim vlastima kao njihov veliki zločin. U nastavku teksta opisala je broj zagrebačkih fakulteta poslije Drugoga svjetskoga rata te navela i objasnila nastanak novih. Pri tom je naglasila isključivanje Bogoslovnoga fakulteta iz sastava sveučilišta 1952. kao očiti dio provođenja komunističke ideologije u sveučilišnom životu. Objasnila je postupak svojevrzne sovjetizacije sustava visokoga obrazovanja za koju tvrdi da se vršila prilično sporo, a bila je i relativno brzo prekinuta sukobom Tita i Staljina. Kao značajnu informaciju istaknula je kako je vrh Komunističke partije imao velike probleme s profesorima na Sveučilištu. Kako bi degradirali njihov čast i ugled zbog nepodržavanja komunističke vlasti, nazivali su ih klerikalcima, masonima i drugim uvrjedljivim nazivima kao političkim protivnicima. Indoktrinacija je bila toliko jaka da je Vladimir Bakarić osobno poticao na

„žigosanje u novinama“ takvih profesora. Ideologizacija intelektualne elite na Sveučilištu u Zagrebu partiji je išla prilično sporo jer, ispravno zaključuje profesorica, nisu mogli primjenjivati načine provedbe ideologizacije s intelektualcima kao sa „širokim narodnim masama“. Ipak, primijetila je kako je partija tomu pokušavala doskočiti: „Zbog svega toga na ideološki rad preko sindikata nadovezivalo se druge oblike djelovanja preko stručnih znanstvenih društava.“ Značajna je njezina spoznaja stavljanja privida demokratičnosti i samostalnosti pojedinih fakulteta u sastavu Sveučilišta u Zagrebu poslije 1954. godine kada je donesen *Opći zakon o univerzitetima*, kojim je uvedeno društveno upravljanje na sva sveučilišta u Jugoslaviji. Tako, novi fakulteti, pogotovo oni koju su nastajali izvan Zagreba od 60-ih godina XX. stoljeća, sve više nastaju izvan domene Sveučilišta i bez utjecaja istoga. Štoviše, Partija je to nastojala dodatno osigurati zakonom iz 1957. godine koji je omogućio osnivanje novih sveučilišta. Ipak, prvo u Hrvatskoj, Sveučilište u Rijeci, osnovano je tek šesnaest godina poslije donošenja toga zakona. Time je profesorica završila taj nadasve jednostavan, ali odmjerjen i povijesno kritičan uvod koji olakšava kasnija tumačenja donesenih dokumenata. Jednostavnost u donošenju takvih znanstveno opravdanih zaključaka pruža kvalitetniju predodžbu stvarnih okolnosti na Sveučilištu u Zagrebu sredinom XX. stoljeća, koje se moralo boriti s prodiranjem komunističke ideologije u sveučilišnu zajednicu.

Kako se tumačenje svih devetnaest dokumenata ne bi sravnilo na puko prepričavanje i doslovno navođenje njihova sadržaja, u nastavku će biti istaknute najvažnije spoznaje koje donose, urednička intervencija nad istima te njihova važnost za povijesni kontekst sveučilišne povijesti u prošlom stoljeću.

Prvi u nizu tih dokumenata ima naslov *Politička situacija na Zgb. sveučilištu* (str. 21-30) koji priređivačica datira u proljeće 1946. godine. Već na početku nepotpisani autor dokumenta naglašava kako su komunisti imali probleme s velikim postotkom političke i ideološke nepristranosti čitave zagrebačke sveučilišne zajednice, a osim toga krivo su tumačili autonomiju sveučilišta, dakako, u argumentaciju stanja na sveučilištu u vlastitu političku i ideološku korist. Ipak, u dokumentu je očito da provođenje komunističke ideologije na Sveučilištu počiva na Narodnoj studentskoj omladini (NSO), Savezu komunističke omladine Jugoslavije (SKOJ), ali i Komunističkoj partiji (KP). Najviše nesuglasica komunisti su imali zbog „manjih grupica reakcionarnih studenata iza bivšeg HSS i klerikalnih krugova, te neke pojave u krugu profesora, koje se mogu nazvati također reakcionarnima“. Kako je postojao otpor komunistima na sveučilištu, svjedoče optužbe protiv tih „grupica“ za, npr. „krađa pisaćih mašina iz dekanata

na medici, kidanje plakata, slučaj na med.[icinskome] fak.[ultetu] kada se jedan reakcionar zaprijetio našem simpatizeru, da će mu izbiti zube ako ponovi da je Maček bandit“ itd. Iako nepotpuni, opisi impedancija protiv komunista prevladavaju tim dokumentom. Unatoč neprilikama za njih, komunisti su bili uvjereni kako mogu putem različitih studentskih organizacija zavladata Sveučilištem, i zapravo zamijeniti uloge s profesovima, do te mjere da jedna rečenica u dokumentu kaže sljedeće: „(...) mi smo dužni voditi računa o tome kako se predaje i kako se treba predavati na našim fakultetima.“ Kako bi mladi komunistički sveučilištarci bili šire prihvaćeni, u dokumentu se opisuje njihovo zaduženje u pomoći za izbore, radove prilikom žetve i sječe drva. Kroz izvor je očito da su tražili podršku izvan sveučilišta, a ona je očito bila slaba.

Drugi dokument nosi naziv *Stojimo pred proslavom 30 god. velikog oktobra* (str. 31-40), a datiran je u jesen 1947. godine. Napisan je na Medicinskom fakultetu povodom 30. obljetnice Oktobarske revolucije „koja predstavlja najveću prekretnicu u povijesti čovječanstva (...) da se učvrste i obezbjede tekovine oktobarske revolucije“. Indoktrinacija koja je od samih početaka uspostave komunističke vlasti provođena na zagrebačkoj Medicini, najbolje opisuje opis konačnoga cilja tamošnjih komunista, a to je „ostvarenje narodnog liječnika bliskog Partiji“. U dokumentu se pomno razrađuje plan rada i omasovljenje novih komunističkih pristalica, a naročito studenata medicine. Prema njima, „prvi i osnovni zadatak je da se posveti najveća pažnja teoretskom izdizanju komunista, izučavanjem Mar.[ksističke] Lenj.[inističke] literature“, a poslije toga „da se više to izučavanje poveže sa praktičnim radom“. Dakako, o medicinskoj struci i promicanju kvalitete studija medicine u dokumentu nema gotovo ništa.

Dokument iz jeseni 1947. godine *O međunarodnoj političkoj situaciji, našoj unutaršnjoj politici i zadacima partije na Sveučilištu* (str. 41-54) podijeljen je na tri dijela. U prvom je dijelu opširan komentar na međunarodnu političku situaciju u duhu komunističke ideologije, dok drugi dio imperativno nalaže glavni zadatak i karakteristike plana KP na Sveučilištu – „ojačati Narodnu studentsku omladinu i osposobiti je da pomogne ostvarenje plana kadrova“. Treći dio dokumenta donosi „faze razvitka situacije i rad na sveučilištu“ te „postignute uspjehe“. U tom su štivu opisane samo prve dvije sastavnice, dok o „postignutim uspjesima“ nema ništa, osim futurističkih rečenica o planiranjima „kadrova“.

Četvrti dokument po redu *O radnim akcijama 1948.* (str. 55-64) opisuje (pre)odgojnu ulogu organiziranih radnih poduhvata studenata upravo u vrijeme sukoba Tito-Staljin. Tu je opisano kako se KP među studentima postavila kao svojevrsni drugi roditelj. Radne su akcije, tako, „vidno

utjecale na stvaranje moralnog lika omladine, na formiranje pravilnog odnosa omladine prema radu, odnosa druga prema drugu. Pruge su bile mjesto gdje se učvršćivala ljubav omladine prema našoj zemlji i prema našem radu.“ Potom, navedene su sve radne akcije na kojima su sudjelovali studenti Sveučilišta u Zagrebu s preciznim razredovanjem, opisom te obujmom poslova. U sklopu je toga dokumenta dio „O ferijalnoj praksi“, čime su komunisti željeli usporediti važnost praktičnoga dijela struke s radnim akcijama i time povezati buduće stečeno zanimanje i praktičnu komunističku ideologiju.

O radu kroz prošli semestar i zadacima u ljetnom semestru (str. 65-74) predstavlja izvor koji donosi zaključke o prethodno zadanim planovima i njihovoj provedbi u sveučilišnom životu, gdje se mogu uočiti problemi i nedostaci u radu: „Mi uočimo greške, postavimo zadatke, donesemo jedan okviran plan i često se zaustavimo na tome.“ Iako se u tekstu dokumenta govori o napretku, dokazi tomu su prilično plošni i nedovoljno argumentirani. Posebno je zanimljiva iznesena statistika o prolaznosti na ispitima na Sveučilištu u Zagrebu krajem 40-ih godina XX. stoljeća iz koje se daje iščitati uspješnost i visoka motiviranost studenata.

Dokument koji opisuje partijsko savjetovanje na Agronomskom fakultetu u proljeće 1948. godine naslovljen je *Drugovi i drugarice komunisti* (str. 75-82). Uz već ustaljeni komentar o međunarodnoj politici, u tekstu su statistički podaci o prolaznosti studenata na ispitima, a studenti su podani u dvije skupine: SKOJ-evci i vanpartijci. Cilj takva odjeljivanja bilo je pokazati kako su prvi uspješniji od drugih i kako Partija ima najbolje studente u svojim redovima. Osim toga, opisana su sudjelovanja studenata u radnim akcijama koje su institucionalizirane u sklopu Omladinske fiskulturne organizacije (OFO).

U januaru prošle školske godine (str. 83-94) referat je SVEKOM-a iz 1948. godine koji prikazuje stanje članstva studenata u KP, kandidata KP, članova SKOJ-a te ustroja komunističkih studentskih organizacijama na fakultetima Sveučilišta u Zagrebu. Primjetan je porast u broju članova, iako su i dalje dominantni problemi u principijelnosti, organizaciji i raspodjeli rada i agitaciji komunističkih ideja.

Nove spoznaje o problemima SVEKOM-a donosi *Referat na partijskoj konferenciji Sveučilišta. Dana 24.VI.1948.* (str. 95-112). Iako svoje uspjehe nazivaju „avangardom“, ipak ne skrivaju probleme koje su imali u radu, a oni su prikazani od samoga početka Drugoga svjetskoga rata. Donesene su nove spoznaje o organizacijama studenata poput njihove frakcije u Jugoslavenskoj akademskoj čitaonici te Sveučilišnoj organizaciji Hrvatske (republikanske) seljačke stranke (SO HSS). Pažnja je po prvi puta

posvećena i sveučilišnim nastavnicima (tzv. ćeliji sveučilišnih nastavnika) koji su bili podupiratelji SVEKOM-a, a tada ih je bilo 73, od toga 13 profesora, 7 docenata i čak 45 asistenata. Taj izvor, zaključno, donosi dokaz o krajnjoj namjeri i naporima SVEKOM-a „osposobljavanja novog naučnog kadra iz redova naše Partije i ljudi najbližih Partiji, kako bi se stari naučni kadar mogao što prije zamijenio novim zdravim kadrovima i kako bi na taj način mogli u potpunosti da izvršimo zadatak što ga Partija postavlja pred sveučilište u našoj novoj narodnoj državi“.

Političko stanje, ustroj i rad partijske i izvanpartijske organizacije na sveučilištu, organizacija Narodne omladine, kadrovska politika, agitacija, promidžba, tjelesna kultura, stručni rad, ekonomsko te zdravstveno stanje studenata opisani su u do sada informacijski prilično složenom dokumentu SVEKOMA-a *Izveštaj o situaciji i radu partijske organizacije na sveučilištu za 1948. godinu* (str. 113-128). Pažnja je posebno posvećena rezoluciji Informbiroa, za čiju se refleksiju tvrdi da je zaokupila partijsku organizaciju „na rješavanju internih partijskih pitanja – čišćenju kolebljivih elemenata i borbi protiv raznih razbijačkih pokušaja (naročito na Tehnici [Tehničkom fakultetu]).“ I dalje je istaknuta neprivržanost profesora koja je opisana na sljedeći način: „U izdizanju novog nastavnog kadra iz redova komunista ili ljudi najbližih Partiji, a i po drugim pitanjima nailazimo na prilično poteškoća kod reakcionog dijela profesora. Pod provokatorskom parolom da ne treba vezati nauku sa politikom, jer to vodi srozavanju Sveučilišta kao naučne ustanove – oni grčevito nastoje da barem donekle zadrže Sveučilište u svojim rukama, forsiraju još uvijek svoje ljude i daju otpor uvođenju kontrole sa strane Komiteta za Sveučilište i visoke škole, odnosno uvođenju mjera koje imaju za cilj ograničavanje njihov prava i otklanjanje samovolje“.

U *Izveštaju Sveučilišnog komiteta KPH o radu partijske organizacije na Sveučilištu u razdoblju od oslobođenja do danas* (str. 129-160) iz 1948., koji je supstantivno na tragu prethodnoga dokumenta, otvoreno je priznato iskorištavanje članstva i djelatnosti SO HSS-a prilikom izbornih skupština za uprave studentskih društava. Angažmanu komunista oko studentskih društava u ovom je dokumentu podijeljena veća pažnja uz prikladan opis „partijskih ćelija i ćelijskih odjeljenja“.

Stajališta SVEKOM-a u vezi s rezolucijom Informbiroa također su iznesena u *Kratkom izvještaju o stanju na Zagrebačkom sveučilištu* (str. 161-168). Uz komentar na opća politička pitanja, tu je i zanimljiv dio o odnosima među nastavnicima. Iako komunisti već tri godine vrše utjecaj na Sveučilištu, taj dokument potvrđuje da ne uspijevaju u potpunosti u svojem naumu. Primjerice, „na Filozofskom, Prirodoslovno-matematskom,

Farmaceutskom, Poljoprivredno-šumarskom i Veterinarskom fakultetu među redovitim članovima fakultetskih vijeća nema ni jednog člana Partije ni kandidata“, pa su se zbog toga morali oslanjati na to „da u fakultetskim vijećima asistenti imaju dva svoja predstavnika sa savjetodavnim pravom glasa“ jer „na taj način omogućeno je partijskoj organizaciji da barem preko jednog člana ima uvid u rad vijeća.“ U dijelu koji opisuje organizacijsko stanje SVEKOM-a navedeno je kako su „fakultetski Komiteti“ prilično razgranati, kao i „odjeljenja“ te „partijski biro“. U dijelu o socijalno-ekonomskom i zdravstvenom stanju studenata saznajemo da postoje pitanja u organizaciji rada i kapacitetima studentskih menzi, stambenoga zbrinjavanja studenata, stipendijama te porastu obolijevanja od tuberkuloze.

Jedna sramotna godišnjica (str. 169-174) dokument je iz 1949. godine koji ponovno donosi polemiku o rezoluciju Informbiroa i stajalištima SVEKOM-a bez veće tematske usredotočenosti na Sveučilište.

Ista je tematika nastavljena u *Političkoj situaciji na Sveučilištu 1949.* (str. 175-194) uz opširniji pregled rada na agitaciji i promidžbi ideja KP-a, organizacijskim i kadrovskim pitanjima, stručnom radu, provedbi nastave, kulturno-umjetničkom radu, zabavi, tjelesnim, tj. sportskim aktivnostima, radnim akcijama te materijalnim uvjetima života studenata. Ističe se progon studenata i profesora neistomišljenika Partije uz učestalije aktivnosti na ideološkim tečajevima. Tako su, primjerice, masonima proglašeni agronom Stjepan Filipović, povjesničar Miho Barada, književni povjesničar Josip Badalić, povjesničar Grga Novak, književni povjesničar Milan Ratković, jezikoslovac Ljudevit Jonke i romanist Mirko Deanović. U prethodno navedenim ideološkim tečajevima poučavana je povijest KP, program KP, seljačko pitanje, socijalistička kultura i umjetnost, ekonomika i petogodišnji plan Jugoslavije, a sve radi komunističkoga preodgoja studenata i profesora.

Plan rada za akademsku godinu 1948./1949. objašnjen je *Izveštajem Sveučilišnog komiteta KPH za II. izbornu Sveučilišnu Partijsku konferenciju 29-30 oktobra 1949.* (str. 195-214). SVEKOM je i dalje imao borbu „na uklanjanju oportunističkih i kolebljivih tendenca“, a kao slabosti istaknuto je nepodržavanje sustavne pomoći nižim upravljačkim jedinicama, sektorski rad, slaba kontrola izvršavanja zadataka i protok tzv. partijskih informacija. Dân je osvrtno na evidenciju članstva, kazne, političko djelovanje te stručni i ideološki odgojni rad.

Poslije održavanja pete Sveučilišne konferencije od 18. do 19. svibnja 1952. nastao je *Izveštaj Sveučilišnog komiteta na V. partijskoj konferenciji Zagrebačkog sveučilišta 1952.* (str. 215-232). Ponovno su istaknuti „problemi sveučilišta kao naučne i pedagoške ustanove“, između ostaloga, zbog otpora nametnutim nastavnim planovima „koji su izvojevani na sastancima

nastavničkih grupa i fakultetskih vijeća“. Cijeli dokument vrvi problemima koje komunisti imaju na sveučilištu po pitanju političkoga i ideološkoga rada, a u zaključku je istaknuto kako je „smetnja pravilnom radu Komiteta bilo nepostojanje plenuma, iako je Komitet povremeno angažirao neke istaknute komuniste u rješavanju pojedinih problema“, što svjedoči da su problemi bili toliko jaki da je SVEKOM morao angažirati potporu izvan sveučilišta.

Zapisnik sa VI. konferencije Sveučilišnog komiteta održane 21. III. 1953. godine (str. 233-244) svjedoči o savjetodavnom uključenju Vladimira Bakarića „da po nizu najvažnijih pitanja i problema našeg Sveučilišta i našeg Saveza komunista, zauzmemo pravilne stavove“, što svjedoči o izravnom uključivanju samoga vrha KP u rad SVEKOM-a. Dokument je podijeljen na tri dijela i uglavnom donosi raspravu „o metodi rada SK, o njegovom učešću i ulozi u Savezu studenata i Društvu nastavnika.“ O dihotomiji i (ne) stručnosti u njihovim redovima možda najbolje govori sljedeća rečenica iz dokumenta: „Uzmimo na primjer komuniste Prirodoslovno-matematskog fakulteta, koji gotovo kao cjelina osporavaju naučne kvalitete jednog profesora, ali istovremeno ni jedan od njih nije ništa do sada javno napisao ili iznio, iz čega bi se moglo vidjeti da li su u pravu. Kod njih se sve svelo na urgencije protiv objavljivanja njihovih radova i ličnog populariziranja u štampi.“

Uz ekonomske i socijalne probleme, probleme nastave i o društvenoj i ideološko-političkoj aktivnosti na Sveučilištu informacije donosi *Referat sa VII. Konferencije SK Sveučilišnog Komiteta u 1953 godini* (str. 245-256), a dekadencija u radu je sve više očita. O tom svjedoči, primjerice, kako „na sveučilištu danas imade 2160 članova SKJ i to nastavnika 231, studenata 1929. Isključeno je u ovom periodu 145 članova. 53 isključeno radi neplaćanja članarine [*Sic!*], nedolaženja na sastanke itd., a 92 radi nekomunističkih i krivih ideoloških shvatanja. Ova i prošla godina je karakteristična po opadanju broja komunista. Na mnogim fakultetima situacija je takva (...)“. Sličan je sadržaj, uz dodatak o političko-ideološkoj aktivnosti organizacije SK i naglašavanju „društvenog upravljanja na sveučilištu“ u dokumentu *Referat na izvanrednoj konferenciji Sveučilišnog Komiteta u 1954 godini* (str. 257-269).

Posljednji dokument naslova *Izveštaj Sveučilišnog komiteta* (str. 271-302) iz 1955. godine kvantitativno je i kvalitativno najsloženiji izvor u knjizi, a njegov je najizgledniji autor Bogdan Tomašić, sekretar Komiteta, naveden na samom početku spisa. Iz teksta možemo saznati da su tada fakulteti radili na donošenju statuta, a za komuniste je velik problem predstavljalo pitanje tzv. fizionomije fakulteta, koja je objašnjena i sljedećim primjerom: „Tako

na Tehničkom fakultetu oko pitanja da li jedan ili više fakulteta, pa je i nacrt Statuta izrađen u dvije varijante: na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu oko pitanja da li poseban Šumarski i Agronomski fakultet, ili jedan fakultet sa dva odsjeka veće samostalnosti od ove sadašnje; na Medicinskom oko pitanja karaktera šeste godine studija i odsjeka za usavršavanje sestara i t. d.“ Izneseni su problemi nastave u stručnom pogledu koja je „sadržajno dobra, a loše iznesena“, ali i dalje su očiti problemi nastave u ideološko-političkom pogledu zbog, kako je navedeno, „objektivizma, bezidejnosti (...) antisocijalističke tendencije u nastavi (...) ironiziranja i bagateliziranja socijalizma (...)“. Iako je u dokumentu naveden čitavi niz problema komunista, autor dokumenta pri kraju teksta zaključuje kako su „u životu u radu na zagrebačkom sveučilištu organizacije SK postignule (...) značajne uspjehe“.

Zaključno možemo kazati da je knjiga objavljenih izvora ovakva sadržaja potrebna hrvatskoj historiografiji i bit će od velike dobrobiti za daljnje istraživanje i kontekstualizaciju hrvatske suvremene povijesti sredine XX. stoljeća, povijesti komunizma u Hrvatskoj te povijesti znanosti i visokoga školstva. Prof. Najbar-Agičić uznastojala je u bilješkama dodatno objasniti sve eventualne nejasnoće u tekstu, a snalaženju po knjizi dodatno pomaže *Kazalo imena* (str. 303-305). Ostaje nada kako će povjesničari koji se bave intelektualnom i društvenom poviješću znati vrjednovati i ispravno primijeniti ove vrijedne izvorne arhivske dokumente u konstrukciji zagrebačke sveučilišne zbilje po uspostavi komunističke vlasti u njezinih prvih deset godina nakon završetka Drugoga svjetskoga rata.

Vlatko Smiljanić